

RECENZJA

CHRISTOF BETSCHART OCD,
Unwiederholbares Gottessiegel.
Personale Individualität nach Edith Stein,
Basel 2013, stron XII + 378

„Każdy człowiek jest bezpośrednio dzieckiem Boga i – jak mówi Edyta Stein – nosi w swojej duszy Jego własną, niepowtarzalną pieczęć”¹. Każdy człowiek jest – jeśli tak można powiedzieć – oryginałem, ale utworzonym na obraz i podobieństwo Boga, dlatego też każdy jest jedyny, tym samym niepowtarzalny. Kim jestem? Kim jest człowiek?

Ostateczną odpowiedź na pytanie o samego siebie człowiek otrzymuje od swego Stworzyciela. Ograniczając to pytanie do samego siebie, jak to czynią nowożytnie antropologie Schelera, Gehlena i Plessnera, czy do bycia natury – jak to robi antropologia biologiczna, uzyskuje odpowiedź tylko częściową. Człowiek jako *imago Dei* jest *capax Dei*, dlatego ostatecznej odpowiedzi na pytanie o siebie samego może szukać tylko w relacji z Bogiem.

Życie i twórczość Edyty Stein są „związane” ze sobą – jak chyba żadnego myśliciela w XX wieku: życie dostarczało Edycie Stein określonych problemów do przemyślenia, która pozyskaną prawdę intelektualną potrafiła wykorzystywać w życiu. W ujęciu klasycznym prawda jest zgodnością myśli z tym, co istnieje. Można powiedzieć, że twórczość Edyty Stein ma charakter osobisty i osobowy: osobisty, gdyż wynika z wewnętrznej potrzeby ostatecznego poznania samej siebie, oraz osobowy, bo dotyczy istoty bytu osobowego. Twórczość filozoficzna Edyty Stein rozpoczyna się od problematyki wczucia, podjętej w pracy doktorskiej, a kończy analizą przeżycia mistycznego przedstawioną w jej testamentie filozoficznym i teologicznym, jakim jest studium *Wiedza Krzyża*.

Omawiana książka Betscharta OCD ma charakter wyjątkowy, ponieważ po raz pierwszy została podjęta próba przedstawienia rozumienia bytu osobowego w całej twórczości filozoficznej Edyty Stein. Wiadomo, że jej twórczość miała trzy zasadnicze okresy: fenomenologiczny, klasyczny i teologiczny. Wiadomo również, że krytyczne wydanie jej wszystkich dzieł: Edith Stein Gesamtausgabe dobiega końca, a tym samym mamy dostęp do niemal całości jej dorobku. Betschart korzystał z tego wydania, ale sięgał również z zbiorów znajdujących się w Archiwum Edyty Stein, w Karmelu w Kolonii. Uzyskał przez to także dostęp do tej części

¹ E. STEIN (TERESA BENEDYKTA OD KRZYŻA), *Byt skończony a byt wieczny*, Kraków 1995, s. 509.

spuścizny, która nie zostanie nigdy opublikowana, ukazującej tworzenie się własnej myśli Edyty Stein często szukającej inspiracji w literaturze. Swoje badania Betschart osadził w kontekście najnowszych prac podejmujących problematykę uniwersaliów i indywidualizacji, osoby i odpowiedzialności, filozofii świadomości i metafizyki ducha – takich autorów, jak np. A. Höfliger, Ph. Secretan, P. Schulz, P. Volek, W. Redmond czy F. Bottin, którzy w swych analizach nawiązują do rozwiązań historycznych, klasycznych, takich myślicieli jak np. Duns Szkot czy Tomasz z Akwinu.

Praca Betscharta ma charakter interdyscyplinarny, ukazuje rozumienie indywidualności osoby z perspektywy filozoficznej i teologicznej. Nawet w głębi swego istnienia człowiek nie jest w stanie ostatecznie doświadczyć własnego bytu, tym bardziej go wypowiedzieć. Istnienie „wymyka” się pojęciowaniu. W głębiach swego istnienia, na granicach swego skończonego bytu człowiek doświadcza istnienia Bytu nieskończonego, „niosącego” jego własne bycie, będącego u podstaw jego własnego bycia. Bycie człowieka nie jest autonomiczne w ostatecznym sensie, jest współbyciem, partycypacją w Byciu absolutnym. Dlatego człowiek może tylko w sposób ograniczony – nigdy ostateczny – poznać samego siebie, i to, co jest jego udziałem.

Pytanie o indywidualność, o tożsamość każdego ludzkiego Ja, zawiera aspekt teoretyczny i egzystencjalny. Filozoficzne, teoretyczne analizy są wezwaniem do utrzymywania ciągłej otwartości na tajemnicę własnej osoby i „darzenia się” jej, czyli wy-darzenia w czasie. Dar jest rzeczywistością z obszaru życia międzypodmiotowego. Życie człowieka jest wydarzeniem: darowaniem siebie Bogu. Człowiek osiąga siebie – swoją pełnię – w Bogu.

Betschart korzysta z metody diachronicznej, zatem analizuje dzieła i notatki Edyty Stein w układzie chronologicznym, odwołuje się do cytatów z Biblii i egzegezy, przytacza zarówno wypowiedzi Stolicy Apostolskiej, jak i źródła patrystyczne, nawiązuje do filozofii starożytnej oraz scholastycznej, czerpie z myśli św. Teresy od Jezusa i św. Jana od Krzyża, odwołuje się do prac twórcy fenomenologii Edmunda Husserla i innych fenomenologów.

Układ książki jest następujący. Rozpoczyna ją dłuższe *Wprowadzenie* (s. 1–17), po którym następują dwie części zasadnicze, część I: *Rozumienie indywidualności osobowej przez Edytę Stein w jej dziełach z pierwszego okresu* (s. 19–112); część II: *Przyczynek filozoficzno-teologiczny do rozumienia indywidualności osobowej w dziełach Edyty Stein naznaczonych myślą chrześcijańską* (s. 113–332), a przeprowadzone opisy i analizy kończą *Streszczenie i perspektywy* (s. 333–351) oraz bibliografia (s. 353–378).

W części I analizowane jest rozumienie indywidualności osoby ludzkiej w następujących pracach Edyty Stein z jej fenomenologicznego okresu twórczości: *Zum Problem der Einfühlung, Psychische Kausalität, Individuum und Gemeinschaft, Eine Untersuchung über den Staat und Natur, Freiheit und Gnade*. W części II prześledzony został moment indywidualności osobowej w pracach Edyty Stein z drugiego okresu twórczości, w którym ona korzysta wprawdzie z metody fenomenologicznej,

ale opuszcza teren ontologii i wchodzi na teren metafizyki, oraz z trzeciego okresu, kiedy uprawia teologię mistyki – w *Potenz und Akt*, która miała być jej rozprawą habilitacyjną, *Der Aufbau der menschlichen Person. Verlesungen zur philosophischen Anthropologie* oraz w *Was ist der Mensch? Theologische Anthropologie*, które stanowiły podstawę wykładów Edyty Stein w Instytucie Pedagogiki w Münster, gdyż – zdaniem autorki – antropologia powinna stanowić podstawę dla działalności dydaktycznej i pedagogicznej. Betschart wykorzystuje w swych analizach także *Endliches und ewiges Sein* – najważniejsze dzieło filozoficzne Edyty Stein – oraz teksty o charakterze teologiczno-duchowym: *Die Seelenburg*, *Wege der Gotteserkenntnis* i *Kreuzeswissenschaft*, które można traktować jako jej testament filozoficzno-teologiczny.

Wnikliwe badania Betscharta są cennym odniesieniem dla każdego badacza myśli Edyty Stein. Wyniki analiz przedstawione w tej książce, będącej rozprawą doktorską przedłożoną w Instytucie Studiów Ekumenicznych Uniwersytetu we Fryburgu w Szwajcarii, stanowią ważną propozycję do podjęcia twórczej dyskusji.

Ks. Jerzy Machnac